

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 4, No. 2, 2015

PELEGRINOVÁ, L. – LAČNÝ. M.: Globalisation of Intellectual Property and its Macroeconomic Aspects. *Annales Scientia Politica*, Vol. 4, No. 2 (2015), pp. 63 – 74.

PELEGRINOVÁ, L. – LAČNÝ. M.: Globalizácia duševného vlastníctva a jej makroekonomické aspekty. *Annales Scientia Politica*, Vol. 4, No. 2 (2015), pp. 63 – 74.

Abstract:

Intellectual property as assets in intangible form is classified in most countries under the definitions of the TRIPS Agreement and PCT according to the manner of its protection. This article presents results of an analysis of relationship between the protection of intellectual property rights at certain globalisation level and verification of their influence on macroeconomic indicators in selected countries of a similar intellectual property protection system under the PCT. The time and cross-sectional data enabled to test the objections by applying a non-parametric statistical method – panel data regression with the effect of random cross-sectional variables. The conclusions show that there is a statistically significant probability of the relation between the quantity of registered patents and the level of GDP, GDP per capita and ANNI.

Keywords:

Intellectual property protection, Patent Cooperation Treaty, KOF Index of Globalization, Panel data

LENKA PELEGRINOVÁ – MARTIN LAČNÝ

Institute of Political Sciences, Faculty of Arts, University of Prešov, Slovak Republic

Email: pelegrinova@vubleasing.sk, martin.lacny@unipo.sk

GLOBALIZÁCIA DUŠEVNÉHO VLASTNÍCTVA A JEJ MAKROEKONOMICKÉ ASPEKTY

LENKA PELEGRINOVÁ – MARTIN LAČNÝ

Institute of Political Sciences
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
Email: pelegrinova@vubleasing.sk
martin.lacny@unipo.sk

Abstract:

Intellectual property as assets in intangible form is classified in most countries under the definitions of the TRIPS Agreement and PCT according to the manner of its protection. This article presents results of an analysis of relationship between the protection of intellectual property rights at certain globalisation level and verification of their influence on macroeconomic indicators in selected countries of a similar intellectual property protection system under the PCT. The time and cross-sectional data enabled to test the objections by applying a non-parametric statistical method – panel data regression with the effect of random cross-sectional variables. The conclusions show that there is a statistically significant probability of the relation between the quantity of registered patents and the level of GDP, GDP per capita and ANNI.

Keywords:

Intellectual property protection, Patent Cooperation Treaty, KOF Index of Globalization, Panel data

Úvod

Duševné vlastníctvo predstavuje relatívne nový druh vlastníctva majetku v jeho nehmot-

nej podobe. Ide o vlastníctvo výsledku duševnej činnosti, ktoré sa môže vzťahovať na umeleckú činnosť, databázy informácií, inovácie produktov a služieb, ako aj na mikroorganizmy a biologické procesy. História globalizácie duševného vlastníctva sa viaže na prvé legislatívne úpravy, v rámci ktorých sa priemyselne vyspelé krajiny v 19. storočí snažili o presadenie patentov a autorských práv v snahe o vlastný ekonomický rast a ochranu vlastnej kultúrnej autonómie. Tieto snahy realizované formou Parížskeho dohovoru pre ochranu priemyselného vlastníctva (1883) a Bernského dohovoru pre ochranu literárnych a umeleckých diel (1886) umožnili vytvorenie náskoku priemyselne vyspelých krajín a zároveň predstavujú počiatok vytvárania sekundárneho trhu s duševným vlastníctvom.

Z hľadiska inštitucionálnej roviny globalizácie pôsobia v oblasti práv duševného vlastníctva najmä dve medzinárodné organizácie, Svetová obchodná organizácia a Svetová organizácia duševného vlastníctva, ktoré vytvárajú základné legislatívne rámce platné pre signujúce štáty, čiže pre väčšinu štátov sveta. Svetová obchodná organizácia, anj. World Trade Organisation (ďalej WTO), zastrešuje obchodnú a právnu stránku duševného vlastníctva pro-

stredníctvom Dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva, anj. Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights (ďalej Dohoda TRIPS).

Svetová organizácia duševného vlastníctva, anj. World Intellectual Property Organisation (ďalej WIPO), ktorá je jednou zo 17-tich špecializovaných agentúr Organizácie spojených národov (OSN) sa na globálnej úrovni v oblasti duševného vlastníctva angažuje najmä prostredníctvom Zmluvy o patentovej spolupráci, anj. Patent Cooperation Treaty (ďalej Zmluva PCT). Dohoda TRIPS a Zmluva PCT, vrátane ich dodatkov a noviel, predstavujú akýsi globálny rámec pre ochranu práv duševného vlastníctva. V rámci pravidiel a definícií týchto dvoch zmlúv sa uplatňuje ochrana duševného vlastníctva na regionálnej, národnej aj nadnárodnej úrovni, pričom ostatné platné medzinárodné dohody v oblasti duševného vlastníctva ďalej dopĺňajú a špecifikujú globálne prostredie, v ktorom sa formuje sekundárny trh s duševným vlastníctvom ako nehmotným majetkom.

1. Duševné vlastníctvo

Pre pochopenie myšlienky globalizácie duševného vlastníctva je v prvom rade nevyhnutné správne pochopiť a pracovať s pojmami v danej problematike. Samotný pojem duševné vlastníctvo je vnímaný autormi z troch rôznych hľadísk (Beháňová, 2008, s. 2):

1. ako objekt, predmet, t.j. autorské práva, patenty, ochranné známky, a pod.;
2. ako obsah práv, čiže súbor subjektívnych oprávnení tvorcu k výsledku tvorivej duševnej činnosti;
3. ako právo, čiže súbor noriem, ktoré sa zaoberajú právnou reguláciou vzťahov medzi aktérmi.

Nejednotnosť vnímania pojmu vedie následne k nesúladu jeho interpretácie pri analýze, či definovaní kvalitatívnych a kvantitatívnych vlastností. Laická verejnosť, ale aj mnoho autorov zaoberajúcich sa problematikou, sa opiera o pojem duševného vlastníctva, pričom majú na mysli výsledky tvorivej intelektuálnej duševnej činnosti. Duševné vlastníctvo vnímajú ako objekt a zároveň aj ako právo samotné. Podľa Teja et al. (2015) tvorivé a inovatívne prístupy ako súčasť kreatívnej ekonomiky sú

v súčasnosti predmetom skúmania viacerých vedných odborov.

Je však dôležité uvedomiť si zásadný rozdiel medzi výsledkom tejto tvorivej duševnej činnosti, ktorá sa následne pretvorí do nehmotnej idey, umeleckého diela, vynálezu, znalosti, a medzi duševným vlastníctvom. Samotný pojem vlastníctvo napovedá, že tu ide o určitý právny vzťah, ktorý vzniká na základe subjektívneho práva. Subjektívne právo predstavuje v tomto prípade len možnosť, oprávnenie jednotlivca na nárokovanie si svojho vlastníctva. Toto právo je, resp. malo by byť, garantované objektívnym právom, ktoré predstavuje súbor právnych noriem upravujúcich oblasť duševného vlastníctva.

Duševné vlastníctvo predstavuje spôsob ochrany akejkoľvek inovatívnej myšlienky, či už technického alebo umeleckého charakteru. Takáto myšlienka, idea, či invencia má špecifickú hodnotu pre rôzne strany s možnosťou angažovania sa v procese realizácie takejto myšlienky. Ochrana duševného vlastníctva prostredníctvom rôznych foriem je teda nástrojom, ktorý by mal zjednodušiť uchopenie nehmotnej idey, ktorá sama o sebe bez realizácie nemá rovnakú hodnotu ako výstup jej realizácie. Ochrana duševného vlastníctva umožňuje kreatívnym mysliteľom a vynálezcom premeniť nehmotnú myšlienku v obchodovateľný artikel, pričom im vyššia autorita garantuje ochranu ich myšlienky rovnako ako v prípade hmotného majetku.

Práva duševného vlastníctva sú, podľa WIPO, práva udelené osobám pre výtvary ich duševnej činnosti. Duševné vlastníctvo poukazuje na produkty myslenia ako invencie, literárne a umelecké diela, symboly, názvy, obrazy, či dizajn, ktoré majú svoje priemyselné využitie. Ich hodnota teda závisí ako od užitočnosti a kvality informácie, tak aj od poskytnutej právnej ochrany. Ochrana duševného vlastníctva obmedzuje vyjadrenie a využívanie produktov duševnej činnosti, ktoré majú komerčnú hodnotu, tretími stranami.

WIPO rozlišuje medzi dvoma kategóriami duševného vlastníctva:

a) priemyselné vlastníctvo - vynálezy (patenty), ochranné známky, priemyselné vzory, zemepisné indikácie pôvodu a pod.;

b) autorské práva - literárne a umelecké diela (romány, poézia, divadelné hry, filmy,

hudobné diela, kresby, fotografie, maľby, sochy, architektonické diela a pod.), výkonní umelci v rámci ich vystúpenia, producenti zvukových záznamov a záznamov rozhlasových a televíznych organizácií, počítačové programy (softvéry s otvoreným/ uzavretým zdrojovým kódom).

WTO, na základe Dohody TRIPS, definuje duševné vlastníctvo ako súbor jednotlivých foriem duševného vlastníctva, ktorými sa bližšie zaoberá: autorské a príbuzné práva, ochranné známky, zemepisné označenia, priemyselné vzory, patenty, topografie polovodičových výrobkov, nezverejnené informácie.

Autorské práva sú do istej miery sporným typom ochrany duševného vlastníctva, keďže ich vznik je priamo spojený s osobou a časom ich vytvorenia. Vlastníkom autorského práva je fyzická osoba, ktorá je tvorcom diela od okamihu vytvorenia diela a práva vlastníka pretrvávajú aj po jeho smrti. Na rozdiel od priemyselných práv, nie je možné autorské práva ochraňovať rovnakým spôsobom, teda evidenciou práva u stanovenej inštitúcie, ktorá dohliada na náležitosti spojené s ochranou duševného vlastníctva. V mnohých prípadoch nie je možné obmedziť používanie autorských práv tretími osobami, ak tie označia pôvodcu autorského práva, prípadne ho využívajú pre osobnú potrebu. Z týchto dôvodov nie je možné kvantifikovať množstvo duševného vlastníctva vo forme autorského práva.

Prípád počítačových softvérov je špecifickou problematikou ochrany duševného vlastníctva. V niektorých krajinách ako napr. v USA, Austrálii, na Novom Zélande, či v Japonsku sú počítačové softvéry chránené patentom, na rozdiel od prístupu európskych krajín, kde sú softvéry predmetom autorských práv. Práve počítačové programy poukazujú na zásadný problém pri presadzovaní ochrany práv duševného vlastníctva. Definície ich jednotlivých druhov umožňujú rozdielne spôsoby ochrany v rôznych štátoch, čo komplikuje snahu o približovanie sa národných legislatív.

2. Duševné vlastníctvo a globalizácia

Globalizácia duševného vlastníctva predstavuje prienik procesu globalizácie do oblasti práv duševného vlastníctva. Práva duševného vlastníctva sú predmetom procesu internacio-

nalizácie a globalizácie už od 19. storočia. Spoločiatku sa proces globalizácie duševného vlastníctva prejavil v podobe zvýšenej ochrany duševného vlastníctva medzi vyspelými krajinami, ktoré sa snažili o udržanie si náskoku vo vývoji. Tento fenomén sa však v posledných desaťročiach zintenzívnil najmä vďaka podnikom, ktoré sa odkláňajú od hmotného kapitálu k nehmotnému majetku v podobe duševného vlastníctva.

Globalizácia duševného vlastníctva tak odzrkadľuje virtuálne všetky aspekty ekonomickej globalizácie a jej vzťahy s globálnou normatívnou a politickou vládou. Celosvetové regulácie duševného vlastníctva predstavujú neustále sa rozvíjajúce a komplexné interakcie súčasného režimu s neurčitou povahou technologickej evolúcie (Oguamanam, 2011, str. 196 – 197). V súčasnosti sa proces globalizácie duševného vlastníctva zameriava na harmonizáciu postupov a legislatívy pre ochranu práv duševného vlastníctva v podobe „celosvetovo“ platných dohôd, zmlúv a deklarácií. Pri súčasnej dynamike vývoja technológií, nových postupov a procesov je však čoraz náročnejšie obšahovať všetky aspekty ochrany práv duševného vlastníctva v rámci globálneho režimu. Pokúšajú sa o to najmä dve organizácie, WTO a WIPO, pričom ich pohľad na ochranu duševného vlastníctva je rozdielny v záujmoch a cieľoch. Kým záujmy jednej organizácie môžeme identifikovať skôr ako ekonomické s výrazným vplyvom nadnárodného lobbingu, záujmy druhej organizácie spočívajú skôr v snahách o harmonizáciu postupov a legislatívy.

Významný je taktiež rozdiel v postavení štátu v rámci oboch týchto medzinárodných organizácií. V rámci Svetovej organizácie duševného vlastníctva (WIPO) nie je postavenie štátu zásadne narušené. Členské krajiny sa zaväzujú k medzinárodným dohodám s úmyslom harmonizovať postupy ochrany duševného vlastníctva pre výhody, ktoré z toho vyplývajú. V danom zmysle teda môžeme hovoriť o suverénnom postavení štátu, keďže neexistuje vyššia autorita, ktorá by mala možnosť efektívne sankcionovať štáty, ktoré medzinárodné dohody neplnia. Iná je však situácia v rámci Svetovej obchodnej organizácie (WTO), kde existujú účinné sankcie, najmä ekonomického charakteru. V takomto prípade môžeme hovo-

riť o čiastočnej strate suverénneho postavenia štátu, kde sa oň musí deliť s medzinárodnou organizáciou, ktorú ovládajú ekonomicky silné subjekty.

Z hľadiska vplyvu a dopadu globalizácie duševného vlastníctva na štáty, jednotlivcov, spoločnosť a rôzne typy podnikateľských subjektov sú vedené diskusie na rôznych úrovniach aktérov globalizačného procesu. Zástancovia globalizácie duševného vlastníctva argumentujú tým, že autori výtvorov majú nárok na uplatnenie svojich práv voči výtvoru vlastnej duševnej činnosti. Ochrana ich výtvorov ich motivuje k ďalšej novátorskej činnosti, vďaka čomu v konečnom dôsledku prosperuje celá spoločnosť. Autori apelujú na potrebu vytvorenia účinnej ochrany pre špecifické výrobky v celosvetovom meradle z dôvodu „zachovania kultúrnych, sociálnych a spoločenských hodnôt“ (Hajnalová, 2009; Dudinský, Dudinská, 2012).

Ďalší argument v prospech globalizácie duševného vlastníctva predstavuje vytvorenie sekundárneho trhu s duševným vlastníctvom, kde môžu, podľa liberalistických zásad, prosperovať všetci účastníci. Beháňová (2008) napríklad upozorňuje, že nadnárodné spoločnosti presúvajú pokročilé technológie a výrobky a zvyšujú rýchlosť svojich investícií na trhy rozvíjajúcich sa ekonomík, kde je dostatočne ochránený ich duševný majetok. Autorka sa domnieva, že práve tento faktor umožní menej rozvinutým krajinám rýchlejší hospodársky rast. Tento názor podporuje Dobřichovský (2004), ktorý vo svojej publikácii dokazuje, že práve duševné vlastníctvo je jedným z faktorov pozitívne pôsobiacich na hospodársky rast. Globálna ochrana práv duševného vlastníctva vytvára podľa autora nástroj na podporu a stimuláciu tvorivosti a inovácií.

Odporcovia globalizácie duševného vlastníctva však poukazujú na rozpory, ktoré sa týkajú samotnej ochrany duševného vlastníctva, ako aj na problémy, ktoré vznikajú dodatočne jeho globalizáciou. Ochrana duševného vlastníctva vedie podľa odporcov k stagnácii, pričom si autori privlastňujú výtvory, ktoré vznikli vďaka vedomostiam prenášaným v danej kultúre. Rozsah práv duševného vlastníctva umožňuje ich ochranu pre zisk jednotlivca, aj keď na danom výtvore má zásluhy celá spoločnosť, jej kultúra, vedomosti, znalosti, či prí-

rodné podmienky. Zároveň je tak legálne umožnený vznik monopolov, ktoré deformujú trh. Nebezpečenstvo monopolu hrozí najmä v odvetviach s vysokými nákladmi na výskum a vývoj, kde je mnoho podnikov zameraných na zvyšovanie zisku z vlastnej inovácie prostredníctvom obmedzovania inovačných kapacít iných podnikov (Archibugi, Filippetti, 2010).

Okrem všeobecného nesúhlasu s uplatňovaním práv duševného vlastníctva sa odporcovia zameriavajú aj na systém ich presadzovania v globálnom meradle prostredníctvom medzinárodných organizácií a dohôd. Hlavná kritika voči nástrojom globalizácie duševného vlastníctva, napr. dohody TRIPS, by mohla byť zhrnutá vo vyjadrení zásadnej nerovnosti členov, ktorú uznáva ako teória ekonomického racionalizmu tak aj marxistické teórie. (Baylis, Smith, 2008) Proti týmto argumentom vystupuje napr. C. Juma (1999), ktorý upozorňuje na to, že mnoho rozvojových krajín vníma globalizáciu duševného vlastníctva negatívne, pretože práve medzinárodné zmluvy, ako Dohoda TRIPS, ovplyvňujú ich schopnosť využívať technologické znalosti na rozvoj verejnoprospešných cieľov ako sú zdravie, výživa a ochrana životného prostredia. Avšak tieto nepriaznivé dôsledky navrhujú riešiť formou rozšírenia režimu ochrany duševného vlastníctva, aby zahŕňala produkty a zdroje poskytované práve týmito rozvojovými krajinami, ktoré by tak mohli zvýšiť svoju účasť na medzinárodnom trhu.

Názory rôznych autorov sme sa rozhodli konfrontovať vlastnou analýzou spojenou s objektívnymi štatistickými metódami na overenie vzťahu medzi ekonomickými ukazovateľmi a ukazovateľmi úrovne globalizácie a ochrany duševného vlastníctva vo vybraných krajinách.

3. Ciele a metodológia

Na základe rozdielnych názorov autorov v oblasti samotnej ochrany duševného vlastníctva, ako aj globalizácie, sme výskum zamerali na overenie základných predpokladov našich úvah. Systém ochrany duševného vlastníctva je dôsledkom medzinárodných dohôd a dohovorov, ktoré nadobudli globálnu formu prostredníctvom medzinárodných organizácií WTO a WIPO. Je teda možné vyvodiť logický záver,

že intenzifikácia ochrany duševného vlastníctva a globalizácia sú navzájom prepojené procesy.

Rovnako predpokladáme, že ak je ochrana duševného vlastníctva dôsledkom inovačnej činnosti v krajine, pričom jej zvýšená ochrana je prítlačivá pre firmy a investície, bude zvýšená ochrana duševného vlastníctva vplývať aj na národnú ekonomiku. V oblasti ochrany práv duševného vlastníctva vystupuje štát ako autorita deklarujúca ochranu práv duševného vlastníctva v rámci vytvorenia legislatívneho rámca pre ochranu a vymožiteľnosť týchto práv. Predpokladáme teda, že štát má vyššie výdavky na vytvorenie a prevádzkovanie celého systému ochrany práv duševného vlastníctva (vrátane personálnych a prevádzkových nákladov, či poplatkov účasti v medzinárodných organizáciách), ako sú schopné poplatky za registráciu práv duševného vlastníctva pokryť. Zároveň štát takýmto spôsobom nechráni verejné blaho ale súkromné záujmy. Preto predpokladáme, že ochrana duševného vlastníctva by mala mať aj sekundárne prínosy pre štát ako investora, napr. v podobe pozitívneho vplyvu na ekonomický vývoj krajiny.

Hlavným cieľom našej analýzy je zistiť vzťah medzi úrovňou globalizácie a ochranou práv duševného vlastníctva a overiť ich vplyv na ekonomické ukazovatele vo vybraných krajinách výskumnej vzorky, teda overiť vzťahy medzi premennými, ktoré sú bližšie špecifikované nižšie.

Duševné vlastníctvo ako majetok v nehmotnej podobe je rozdelený vo väčšine krajín na základe definícií Dohody TRIPS a Zmluvy PCT podľa spôsobu jeho ochrany. Pre náš výskum sú relevantné len štyri formy ochrany duševného vlastníctva, ktoré sme schopní identifikovať v rôznych krajinách a zistiť objektívne množstvo registrovaných invencií. Ide najmä o patenty, ochranné známky, priemyselný dizajn a úžitkové vzory. Tieto štyri formy ochrany duševného vlastníctva je možné zaregistrovať pomocou medzinárodnej prihlášky procedúrou PCT. Ostatné typy duševného vlastníctva je možné zaregistrovať tradičným spôsobom na národných a nadnárodných patentových úradoch, pričom platnosť takejto prihlášky je geograficky limitovaná.

Pre výskum bolo nevyhnutné taktiež kvantifikovať premenné určené na overenie vzá-

jomných vzťahov a prepojení, pričom je potrebné ohraničiť systém ochrany duševného vlastníctva pre porovnanie jednotlivých krajín. Zvolili sme si teda výskumnú vzorku pozostávajúcu z krajín s podobným systémom ochrany duševného vlastníctva v zmysle možností uplatnenia duševného vlastníctva prostredníctvom procedúr PCT. Krajiny, ktoré neumožňovali porovnanie všetkých foriem ochrany procedúrou PCT, čiže prostredníctvom patentov, ochranných známk, dizajnu a úžitkových vzorov, sme vylúčili z porovnania rovnako ako krajiny, ktorých údaje neboli dostupné. Získali sme teda vzorku 32 krajín, s podobným systémom ochrany duševného vlastníctva prostredníctvom procedúr PCT.¹ Údaje o množstvách spomínaných zaregistrovaných foriem duševného vlastníctva sme získali z verejne dostupných databáz WIPO.

Na základe selekcie krajín vo výskumnej vzorke sme získali makroekonomické údaje z databáz WTO, a Svetovej banky. Zamerali sme sa najmä na ukazovatele hospodárskej prosperity krajín:

1. ANNI = čistý národný dôchodok (anj. adjusted net national income) v USD
2. GDP = hrubý domáci produkt (anj. gross domestic product) v USD
3. GDP_PC = hrubý domáci produkt na obyvateľa (anj. gross domestic product per capita) v USD
4. FDI = priame zahraničné investície, čistý príjem (anj. foreign direct investment, net inflow) v % z HDP
5. S = hrubé domáce úspory (anj. gross domestic savings) v % z HDP

Spolu s ekonomickými ukazovateľmi sme sledovali aj vzťah medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva a globalizačným indexom KOF. Globalizačný index KOF bol prvý raz predstavený odbornej verejnosti v roku 2002, pričom bol v roku 2012 aktualizovaný do jeho súčasnej podoby. Údaje globalizačného indexu KOF sú dostupné na ročnej bá-

¹ Výskumná vzorka zahŕňa krajiny (v abecednom poradí): Arménsko, Austráliu, Bielorusko, Brazíliu, Bulharsko, Českú republiku, Čínu, Dánsko, Estónsko, Filipíny, Grécko, Gruzínsko, Japonsko, Južnú Kóreu, Maďarsko, Mexiko, Moldavsko, Nemecko, Peru, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Ruskú federáciu, Slovenskú republiku, Slovinsko, Španielsko, Taliansko, Thajsko, Turecko, Ukrajinu, Uzbekistan, Vietnam.

ze pre 208 krajín počas periódy 1970 - 2010. Globalizáciu pritom autori indexu chápu ako proces vytvárania sietí a vzťahov medzi akťermi naprieč kontinentmi prostredníctvom rôznych tokov: ľudí, informácií, ideí, kapitálu, produktov a služieb. Globalizácia predstavuje teda proces narúšania národných hraníc, ktorý integruje národné ekonomiky, kultúry, technológie a vlády, pričom vytvára komplexný systém vzťahov vzájomnej závislosti (KOF Index of Globalization, 2012).

Okrem základných teoretických a logických metód ako komparácia, analýza, syntéza a dedukcia sme pri naplnení stanoveného cieľa využili najmä neparametrickú štatistickú metódu regresie panelových dát v programe EViews. Táto metóda je vhodná na testovanie hypotéz uvedených nižšie v časti 4.1 v prípade viacdimeziálnych dát (časový a priestorový rozmer). Panelová regresia nám umožňuje overiť predpoklad vzťahu medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva ako vysvetľovanou premennou a vysvetľujúcimi premennými (ANNI, GDP, GDP_PC, FDI, S, KOF), pričom niektoré boli upravené prirodzeným logaritmom.

4. Výsledky analýzy

Analýzu sme zamerali na zistenie vzťahu medzi vybranými premennými, ktoré predstavujú ukazovatele úrovne ochrany duševného vlastníctva, makroekonomické ukazovatele a ukazovateľ úrovne globalizácie. Z časového hľadiska sme sa sústredili na časové obdobie 2000 - 2010, čo predstavuje 11-ročný prierez vývoja vybraných krajín. Následne nám teda časové a prierezové údaje umožnili testovanie 352 pozorovaní prostredníctvom neparametrickej štatistickej metódy - regresie panelových dát s efektom náhodných prierezových premenných.

Overenie štatistických hypotéz prebiehalo pri zvolenej hladine významnosti α (0,05). Pre prijatie štatistických hypotéz považujeme za smerodajné ak hodnota p -value (Probability level) je nižšia ako hladina významnosti α . Hodnota p -value predstavuje pravdepodobnosť, že testovacia štatistika za predpokladu pravdivosti nulovej hypotézy dosiahne prinajmenšom tak extrémnu hodnotu ako je hodnota vypočítaná zo vzorky. Pokiaľ by p -value bola vyššia

ako α , vzťah zistený z testovania by mohol byť len náhodným výsledkom. Čím menšia je hodnota p -value, tým pravdepodobnejšie je zamietnutie nulovej hypotézy H_0 . Nulová hypotéza predstavuje nezávislosť premenných, pričom je formulovaná opačne ako alternatívne stanovené hypotézy. V prípade nášho výskumu sme stanovili alternatívne hypotézy $H_1 - H_6$ (viď časť 4.1).

Na základe testovania stanovených hypotéz v štatistickom programe EViews budeme môcť v časti 4.2 potvrdiť, resp. vyvrátiť vedecké hypotézy, ktoré sa vzťahujú na cieľ nášho výskumu. Pre overovanie štatistických hypotéz sme prostredníctvom Hausmanovho testu špecifikácie určili vhodnosť využitia modelu s náhodnými efektmi (REM, Random Effects Model), ktorý predpokladá náhodné rozdelenie jednotlivých absolútnych členov pre prierezové údaje.

4.1 Stanovenie hypotéz pre výskum

V súvislosti so stanoveným cieľom sme si stanovili alternatívne hypotézy $H_1 - H_6$:

- H1: Existuje štatisticky významná závislosť medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva (IP) a výškou čistého národného dôchodku (ANNI).
- H2: Existuje štatisticky významná závislosť medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva (IP) a výškou hrubého domáceho produktu (GDP).
- H3: Existuje štatisticky významná závislosť medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva (IP) a výškou hrubého domáceho produktu na obyvateľa (GDP_PC).
- H4: Existuje štatisticky významná závislosť medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva (IP) a výškou priamych zahraničných investícií (FDI).
- H5: Existuje štatisticky významná závislosť medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva (IP) a výškou hrubých domácich úspor (S).
- H6: Existuje štatisticky významná závislosť medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva (IP) a hodnotou globalizačného indexu (KOF).

Pri stanovení hypotéz vychádzame z predpokladu, že práve ekonomicky vyspelejšie krajiny preferujú silnejší režim ochrany práv du-

ševného vlastníctva. Predpokladáme teda, že množstvo zaregistrovaného duševného vlastníctva prostredníctvom procedúr PCT súvisí s výškou makroekonomických ukazovateľov. Výška ANNI, GDP, GDP_PC, FDI, a S by mala mať teda rastúcu tendenciu v prípade rastu počtu registrácií patentov, ochranných známkov, úžitkových vzorov a dizajnov. Za rovnakých podmienok taktiež predpokladáme, že v krajinách s vyššou hodnotou globalizačného indexu KOF, čiže v prípade otvorenejšieho procesu globalizácie, bude vyššie množstvo registrovaného duševného vlastníctva.

4.2 Overenie hypotéz

Štatistické hypotézy stanovené v predchádzajúcej časti sme testovali regresiou panelových dát v programe EViews, pričom sme použili model s náhodnými efektmi a stanovenú hladinu významnosti α pri hodnote 0,05 (5 %). Pri testovaní štatistických hypotéz sme vychádzali z pôvodných predpokladov, ktoré poukazovali na prepojenie množstva zaregistrovaného duševného vlastníctva prostredníctvom procedúr PCT s úrovňou globalizácie a ekonomickými ukazovateľmi krajín. V tabuľke 1 sú znázornené výsledky regresie panelových dát.

Tabuľka 1 Výsledky panelovej regresie IP

Dependent Variable: ID				
Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)				
Cross-sections included: 32				
Total panel (balanced) observations: 352				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ANNI	-4.03E-07	3.05E-07	-1.319415	0.1879
GDP	3.84E-07	4.89E-07	0.784904	0.4331
GDP_PC	2.025286	1.225050	1.653227	0.0992
FDI	-745.6848	3168.176	-0.235367	0.8141
S	-1242.678	4456.482	-0.278847	0.7805
KOF	70345.13	85821.60	0.819667	0.4130

Zdroj: vlastné spracovanie.

V testovanom modeli sme vypočítali testovaciu štatistiku s príslušným rozdelením pravdepodobnosti P. Hodnota P predstavuje pravdepodobnosť, že vzťah medzi skúmanými premennými je náhodný výsledok zle zvolenej testovacej vzorky. P hodnota udáva pravdepodobnosť zamietnutia nulovej hypotézy, pričom je rozhodujúca hladina významnosti α . Zamietnuť nulovú hypotézu, a teda nezamietnuť stanovené alternatívne hypotézy, je možné ak $P < \alpha$. V opačnom prípade, ak je $P \geq \alpha$, nemôžeme nulovú hypotézu zamietnuť.

V prípade stanovenia šiestich alternatívnych hypotéz nemôžeme dokázať pravdivosť existencie štatisticky významného vzťahu medzi skúmanými premennými. Nemôžeme teda zamietnuť nulové hypotézy, ktoré predpokladajú neexistenciu vzťahu medzi množstvom registrovaného duševného vlastníctva, zvolenými ekonomickými ukazovateľmi a globalizačným indexom. K prijateľnému výsledku sa

približuje len výsledok H3, ktorú síce nemôžeme potvrdiť, no napriek tomu výsledok poukazuje na malú pravdepodobnosť náhodného výsledku pri overení existencie vzťahu medzi množstvom registrovaného duševného vlastníctva a hrubým domácim produktom na obyvateľa. Tento prvok by nám mohol indikovať v istom zmysle predpoklad autorov, ktorí sa domnievajú že silnejší režim ochrany duševného vlastníctva, ktorý sa prejavuje aj množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva, stimuluje rast HDP na obyvateľa.

Alternatívne sme pre účely experimentu zúžili vysvetľovanú premennú, ktorú predstavovalo duševné vlastníctvo v podobe patentov, ochranných známkov, dizajnov a úžitkových vzorov zaregistrovaných prostredníctvom procedúry PCT len na patenty. Štatistický test sme previedli za rovnakých podmienok, pričom výsledky sú znázornené v Tabuľke 2. Patenty totiž predstavujú významný zdroj príjmu (od-

hliadnuc od licencií autorských práv) pre technologicky náročný priemysel. Ich vplyv na hospodárske výsledky firiem je viditeľný od

začiatku, či už v zmysle zvýšenia konkurencieschopnosti alebo predaja. U súkromných osôb sa jedná najmä o úžitok z predaja.

Tabuľka 2 Výsledky panelovej regresie P

Dependent Variable: P				
Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)				
Cross-sections included: 32				
Total panel (balanced) observations: 352				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ANNI	-2.17E-07	3.22E-08	-6.738327	0.0002
GDP	-1.80E-07	5.10E-08	-3.536278	0.0005
GDP_PC	0.295618	0.129228	2.287569	0.0228
FDI	-10.08672	323.0052	-0.031228	0.9751
S	-85.68106	465.7344	-0.183970	0.8541
KOF	15845.34	9774.873	1.621028	0.1059

Zdroj: vlastné spracovanie.

Výsledky panelovej regresie v tomto zúženom modeli nám umožňujú zamietnutie nulových hypotéz k alternatívnym hypotézam H1, H2 a H3. Pravdepodobnosť vzťahu medzi množstvom zaregistrovaných patentov a výškou čistého národného dôchodku, hrubého domáceho produktu aj HDP na obyvateľa je štatisticky vysoko významná. Existuje teda len malá pravdepodobnosť náhodnosti výsledkov.

HDP predstavuje výkonnostný ukazovateľ, ktorý zachytáva hodnotu všetkých výrobkov a služieb vyrobených rezidentskými subjektmi na území danej krajiny za sledované obdobie (pri jeho výpočte sa aplikuje územný princíp). Zistená väzba medzi hodnotami tohto ukazovateľa a množstvom registrovaných patentov v jednotlivých krajinách teda napovedá, že vyššia miera ochrany duševného vlastníctva prostredníctvom patentov prispieva k výkonnosti domácej ekonomiky. Výkonnosť ekonomiky zachytáva reálnejšie HDP na obyvateľa (HDP_PC). Tento ukazovateľ je v praxi viac osvedčený keďže dovoľuje porovnanie výkonu ekonomík vzhľadom na ich veľkosť, v zmysle počtu obyvateľov (a teda aj pomeru produktívnych obyvateľov). Ukazovateľ čistého národného dôchodku (ANNI) predstavuje súhrn platieb vlastníkom výrobných faktorov. Výsledky panelovej regresie potvrdzujú tesnú väzbu medzi množstvom registrovaných patentov a výškou čistého národného dôchodku.

5. Dôsledky globalizácie duševného vlastníctva

Ochrana duševného vlastníctva má svojich priaznivcov aj odporcov v závislosti od uhla pohľadu na užitočnosť a morálne aspekty implementácie politiky ochrany duševného vlastníctva. Pozitívne ohlasy by sme mohli zhrnúť do štyroch bodov:

- poskytuje ochranu inovačných aktivít a objavov podnikov za účelom vytvorenia miesta na trhu, zvýšenia konkurencieschopnosti a hodnoty podnikov;
- poskytuje ochranu inováciám pred ilegálnym kopírovaním a zneužitím know-how, autorských diel, čím zabraňujú, aby vlastníci práv prišli o výnos z ich investície;
- umožňuje spotrebiteľom získať informácie o kvalite a prínosoch produktov a služieb;
- stimuluje investície do výskumu a vývoja a zjednodušuje prenos inovácií z laboratórií na trh.

K daným prínosom by sme mohli priradiť aj pozitívne pôsobenie patentov na makroekonomické ukazovatele krajín, napriek tomu že celkovo pri zohľadnení aj ostatných foriem duševného vlastníctva sa tento vzťah nepodarilo potvrdiť. Na druhej strane môžeme podobne

zhrnúť argumenty negatívneho pôsobenia globalizácie duševného vlastníctva:

- a) obmedzuje tok inovácií a transfer technológií, čo môže spôsobovať stagnáciu;
- b) znevýhodňuje menej rozvinuté krajiny, ktoré nemajú dostatok kapacít na ovplyvňovanie medzinárodných dohôd a uplatnenie výhod z ochrany duševného vlastníctva;
- c) ochrana v oblasti farmaceutických produktov, či biologických procesov môže ohrozovať život a zdravie ľudí;
- d) umožňuje vytváranie monopolov a deformáciu trhov;
- e) vytvára množstvo nevyužitých vynálezov, ktoré podniky skladujú.

Čo však reálne podnecuje spoločnosť v globálnom zmysle, aby vynakladala toľko úsilia a zdrojov k neustálemu posilňovaniu systému ochrany duševného vlastníctva? Kto prosperuje z vytvorenia globálneho režimu, ktorému sa musia pod hrozbou ekonomických sankcií jednotlivé krajiny podriadiť?

Je mimoriadne náročné dokázať pozitívny vplyv silného režimu ochrany duševného vlastníctva na prosperitu národných ekonomík, či spoločnosti. Užitočnosť takejto ochrany sa prejavuje pravdepodobne len v súkromnej sfére. Beháňová (2008) argumentuje, že silný systém ochrany práv duševného vlastníctva je hnacou silou inovácií, stimuláciou investícií do výskumu a vývoja a uľahčuje prenos znalostí z výskumných laboratórií na trh. Za hnaciu silu inovácií sa však stále považuje samotný zisk. Duševné vlastníctvo predstavuje nástroj ako zvýšiť zisk z duševnej činnosti, ktorá sa implementuje v prostredí firmy a zároveň sa zamedzí využitie výsledku duševnej činnosti mimo firmy. Firma teda zvyšuje svoju konkurencieschopnosť, resp. relatívne znižuje konkurencieschopnosť ostatných, je to len otázka pohľadu na vec.

Na jednej strane autori deklarujú pokles podielu hmotného majetku na trhovej hodnote spoločností kótovaných na burze. Firmy sa orientujú na intelektuálny kapitál, ktorý v súčasnosti predstavuje na finančných trhoch 70 – 80 % podiel (Straus, 2004). Na druhej strane však väčšiu motiváciu pri lokalizácii zahraničných pobočiek firiem predstavujú nižšie operačné náklady, lacná pracovná sila a „flexibilnejšia“ legislatíva v rozvojových krajinách na-

priek slabému režimu ochrany duševného vlastníctva. Celosvetový výskum PricewaterhouseCoopers (2007) poukázal na to, že takmer 70 % riadiacich pracovníkov považuje duševné vlastníctvo za právnu záležitosť a nie za strategický nástroj rozvoja podniku. Jean-Pierre Laisne v rámci tohto výskumu upozorňuje na postupnú zmenu ochranného postoja voči duševnému vlastníctvu. Snaha o kontrolu a silnú ochranu duševného vlastníctva spôsobuje nepružnosť pri vývoji inovácií v rámci odvetví. Laisne zdôrazňuje najmä skutočnosť, že bez istej úrovne spolupráce budú trpieť celé priemyselné odvetvia (PricewaterhouseCoopers, 2007, s. 21).

Ako konštatujú E. Kováč a K. Žigić (2014), konkurencia medzi firmami z priemyselne rozvinutých krajín a firmami z menej rozvinutých krajín spočíva najčastejšie vo vertikálnej diferenciacii produktov. Vlády jednotlivých krajín pritom čelia dilemám, do akej miery ponechať priestor voľnému trhu, resp. ako regulovať ochranu duševného vlastníctva, nakoľko do popredia vystupuje problém kvalitatívnych zmien z pohľadu spoločenského blahobytu, súvisiacich s uprednostňovaním obchodnej politiky pred voľným trhom.

Výsledky výskumu, ktoré publikovali O. Slivko a B. Theilen (2014) v tomto kontexte naznačujú, že ochrana duševného vlastníctva môže mať dvojznačný vplyv. Na trhoch, ktoré sa vyznačujú vysokou mierou inovácií, môže redukcia ochrany práv duševného vlastníctva podstatným spôsobom odrádzať od inovačnej výkonnosti. Avšak, zníženie patentovej ochrany môže na druhej strane zvýšiť spoločenský blahobyt, pretože môže indukovať imitáciu. Znamená to, že otázku nastavenia patentovej ochrany nemožno vyriešiť bez zohľadnenia špecifických charakteristík konkrétneho trhu a firiem, ktoré na ňom pôsobia.

V prvom rade je silný režim ochrany duševného vlastníctva nevyhnutný pre podniky, pre ktoré sa intelektuálne aktíva stávajú primárnym zdrojom tvorby hodnoty a zisku.¹

¹ Štúdia PriceWaterhouse Coopers (2007) cituje H. Gutierrez, ktorý uviedol, že Microsoft je IT spoločnosťou, ktorá investuje vyše 7 miliárd USD ročne do výskumu a vývoja, pričom výsledky premenené na duševné vlastníctvo prinášajú Microsoftu výnosy z licencií. Rovnaký postoj k duševnému vlastníctvu má aj spoločnosť Apple, ktorá zarába nie na výrobe

Keďže v súčasnosti sa ekonomika vyvíja smerom k „intelektuálnemu kapitalizmu“, práve duševné vlastníctvo prežíva začiatok svojho rozmachu. Na jednej strane ochrana tohto vlastníctva skutočne pôsobí stimulujúco. Stačí si uvedomiť produktivitu podnikov združených v tzv. Silicon Valey, ktorých príjmy sú vyššie ako príjmy mnohých národných ekonomík.

Silný režim ochrany však mnohokrát pôsobí až kontraproduktívne. Znemožňuje napr. malým softvérovým firmám presadiť sa na trhu, keď každý algoritmus, elementárne príkazy a programy sú už patentované, prípadne pod ochranou autorských práv, čo brzdí vytváranie nových aplikácií a programov. USA predstavujú krajinu s najsilnejším režimom ochrany duševného vlastníctva, ktorý poskytuje ochranu najširšiemu portfóliu ideí a invencií. Na americkom trhu je zároveň rovnako rozvinutý systém uplatňovania a vymáhania práv duševného vlastníctva. Takýto preexponovaný režim však často vedie k absurdným situáciám, kedy sa jednotlivci v honbe za ziskom predbiehajú v registrácii skutočne každej myšlienky. Stačí pripomenúť registrované patenty na vtáčie krmidlo na hlavu, zberač telesných plynov pre ľudí a zvieratá, prenosný tlmič ľudských zvukov a pod. Nehľadiac na vykrádanie cudzích kultúr napr. v podobe registrácií produktov z liečivých rastlín, ktoré sa v daných kultúrach používajú na liečbu stovky a tisíce rokov.

Celý proces získania ochrany duševného vlastníctva je pre bežného jednotlivca náročný, najmä časovo a administratívne. Výhodu majú samozrejme jednotlivci v krajinách a regiónoch s rozvinutým trhom ako napr. v USA a v krajinách EÚ. Väčšina informácií o poskytnutí ochrany je uvedená v anglickom jazyku, čo znevýhodňuje krajiny s nižšou jazykovou gramotnosťou obyvateľov. V mnohých krajinách obyvatelia nemajú povedomie o možnostiach ochrany duševného vlastníctva, neexistujú adekvátne vybudované úrady s profesionálnymi v danej oblasti, informačné centrá, nehovoriac o vymáhateľnosti práv.

Špecifickým aspektom ochrany duševného vlastníctva sú ochranné známky. Mnohé spoločnosti predávajú tovar vyrobený v krajinách s lacnou pracovnou silou a slabou vymožitel-

nosťou práv duševného vlastníctva. Produkty známych športových a módných značiek, či značiek svetových módných dizajnérov, pochádzajú práve z týchto krajín. Často v tých istých továrňach sa vyrábajú produkty s nižšou, prípadne rovnakou kvalitou, ktoré sa na čiernom trhu predávajú za zlomkové ceny. Podľa Beháňovej (2008) až 6 % svetového obchodu (t.j. 456 miliárd USD) v roku 2003 tvoril obchod s plagiátmi, vrátane oblečenia, liekov, elektrospotrebičov, potravín, softvérov a pod.

Záver

Proces globalizácie duševného vlastníctva prebieha už niekoľko desaťročí. Globalizácia predstavuje v tomto prípade hlavný stimul a prostriedok na rozširovanie režimu ochrany duševného vlastníctva, ktorý je vlastný skôr ekonomicky vyspelejším krajinám na európskom a severoamerickom kontinente.

Rôznorodosť názorov autorov na problematiku ochrany duševného vlastníctva a jej globalizácie sme sa snažili vyhodnotiť na základe vlastného výskumu. Výsledky testovania štatistických hypotéz nepokázali na existenciu štatisticky významného vzťahu medzi množstvom zaregistrovaného duševného vlastníctva, makroekonomickými ukazovateľmi a globalizačným indexom KOF.

V našom výskume sme sa zamerali na krajiny s obdobným systémom ochrany duševného vlastníctva v zmysle foriem, ktoré platná legislatíva umožňuje uplatniť a ochraňuje v podobnom rozsahu. Na druhej strane však každá forma ochrany duševného vlastníctva má iný rozmer, účel a dôsledky. Z týchto dôvodov sme opätovne testovali stanovené štatistické hypotézy za rovnakých podmienok, pričom sme zúžili vysvetľovanú premennú len na ochranu duševného vlastníctva formou patentov. Pri takejto úprave testovaného modelu sme dospeli k záveru, že existuje štatisticky vysoko významná pravdepodobnosť existencie vzťahu medzi množstvom zaregistrovaných patentov a výškou, hrubého domáceho produktu (GDP), hrubého domáceho produktu na obyvateľa (GDP_PC) a čistého národného dôchodu (ANNI).

Pre výskum však zostáva nezodpovedaných mnoho otázok, týkajúcich sa dôsledkov globalizácie duševného vlastníctva pre tie ktoré kra-

zariadení (hardvéru) ale práve na predaji softvérových súčastí, t.j. duševného vlastníctva.

jiny, pričom snahu o ich objasnenie komplikuje nesúlad medzi systémami ochrany duševného vlastníctva v jednotlivých krajinách.

Najväčšia výzva smeruje k autorským právam, ktoré vznikajú automaticky bez registrácie a teda nie je možné exaktne sledovať ich kvalitatívny a kvantitatívny vývoj. Závažný nesúlad spôsobujú aj softvéry, ktoré sú v niektorých krajinách chránené ako autorské právo, zatiaľ čo inde sú chránené patentom. Softvéry a počítačové programy pritom majú významný podiel na trhu s duševným vlastníctvom. Rovnako je sporný aj význam ochrannej známky, keďže jej význam je ochromený kontinuálnym rastom tieňovej ekonomiky.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že silnejúci režim globálnej ochrany duševného vlastníctva je často sám o sebe dôvodom expanzie čierneho trhu a porušovania práv duševného vlastníctva. V tomto kontexte môžu byť inšpiráciou k lepšiemu využívaniu kreatívnych výsledkov duševnej činnosti efektívne fungujúce klastre, koncept otvorených inovácií a rôzne iné formy spolupráce súkromných aj verejných subjektov pri inovačnom procese.

Literatúra:

- ARCHIBUGLI, D. – FILIPPETTI, A.: The Globalisation of Intellectual Property Rights: Four Learned Lessons and Four Theses. *Global Policy*, Vol. 1, No. 2 (2010), pp. 137 – 149.
- BAYLIS, J. – SMITH, S. a kol.: *The Globalisation of World Politics*; New York: Oxford University Press 2008.
- BEHÁŇOVÁ, M.: Duševné vlastníctvo v globalizovanom svete. *Logistický monitor*, roč. 12, č. 12 (2008). Dostupné na: <<http://www.logistickymonitor.sk/en/images/prispevky/dusevne-vlastnictvo.pdf>> [10. 9. 2015].
- DOBŘICHOVSKÝ, T.: *Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví*. Praha: Linde 2004.
- DUDINSKÝ, V. – DUDINSKÁ, I. (2012). Globalizácia aj ako teoretický problém (niekoľko poznámok na margo). In: *Globalizácia a vzdelávanie učiteľov*. Bratislava: Comenius University 2012, s. 118 – 124.
- HAJNALOVÁ, Z.: Ochrana označení pôvodu výrobkov a zemepisných označení výrobkov na Slovensku a v zahraničí. In: *Zborník z konferencie Duševné vlastníctvo na Slovensku IX (k svetovému dňu duševného vlastníctva)*. Banská Bystrica: ÚPV SR 2009, s. 17 – 23.

- JUMA, C.: Intellectual Property Rights and Globalisation: Implications for Developing Countries. In: *Science, Technology and Innovation Discussion Paper No. 4*, Center for International Development, Harvard University, Cambridge, 1999. Dostupné na: <<http://www.cid.harvard.edu/archive/biotech/papers/discuss4.pdf>> [10. 9. 2015].
- KOVÁČ, E. – ŽIGIČ, K.: International Competition in Vertically Differentiated Markets with Innovation and Imitation: Trade Policy Versus Free Trade. *Economica*, Vol. 81, No. 323 (Jul., 2014), pp. 491 – 521.
- OGUAMANAM, CH.: IP in Global Governance: A Venture in Critical Reflection. *WIPO Journal*, Vol. 2, No. 2 (2011), pp. 196 – 216.
- PRICEWATERHOUSECOOPERS: Exploiting Intellectual Property in a Complex World. In: *Technology Executive Connections*, Vol. 4, No. 6 (2007). Dostupné na: <http://www.pwc.com/en_gx/gx/technology/pdf/exploiting-intellectual-property.pdf> [10. 9. 2015].
- SLIVKO, O. – THEILEN, B.: Innovation or imitation? The effect of spillovers and competitive pressure on firms' R&D strategy choice. *Journal of Economics*, Vol. 112, No. 3 (Jul., 2014), pp. 253 – 282.
- STRAUS, J.: Patentová ochrana podľa dohody TRIPS. Výnimočné úpravy, ich prax a význam s osobitným zreteľom na farmaceutické výrobky. *Duševné vlastníctvo*, roč. 8, č. 4 (2004), s. 6 – 14.
- TEJ, J. – SIRKOVÁ, M. – ALI TAHA, V.: Analytical Insight into the Use of Techniques Promoting Creativity in the Creative Industries. In: *5th Central European conference in regional science*. Košice: Technical university of Košice, 2015. Dostupné na: <<http://www3.ekf.tuke.sk/cers/files/zbornik2014/PDF/Tej%20Sirkova%20AliTaha.pdf>> [10. 9. 2015].

Medzinárodné zmluvy:

- Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)*, 1995. Dostupné na: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Browse/FE_B_009.aspx> [8. 7. 2015].
- Patent Cooperation Treaty (PCT)*, 2001. Dostupné na: <<http://www.wipo.int/export/sites/www/pct/en/texts/pdf/pct.pdf>> [5. 7. 2015].

Online databázy:

INTERNATIONAL MONETARY FUND. Dostupné na: <<http://www.imf.org>> [10. 10. 2015].

KOF Index of Globalization. Dostupné na: <<http://globalization.kof.ethz.ch/>> [18. 9. 2015].

THE WORLD BANK. Dostupné na: <<http://data.worldbank.org>> [16. 10. 2015].

ÚRAD PRIEMYSELNÉHO VLATNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Dostupné na: <<http://www.indprop.gov.sk>> [7. 9. 2015].

WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANISATION. Dostupné na: <<http://www.wipo.int>> [11. 10. 2015].

WORLD TRADE ORGANISATION. Dostupné na: <<https://www.wto.org/>> [20. 9. 2015].